

عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی هزارجریب (شرق مازندران)

وحید ریاحی^۱
فرهاد عزیزپور^۲
زری قاسمیان^۳

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی هزارجریب می پردازد. این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و بر اساس روش، توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری مورد مطالعه، خبرگان ناحیه روستایی هزارجریب و خبرگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط با امور روستایی هستند. خبرگان محلی (دهیاران و شوراها) ۱۵۲ روستا به تعداد ۱۵۲ نفر و خبرگان دستگاه‌های اجرایی ۳۵ نفر هستند که با روش تعیین حجم نمونه با جامعه نامعلوم تعیین شده اند. برای انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها واطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی، از فن پرسشگری و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های دوربین واتسون (بررسی استقلال خطاها از یکدیگر)، رگرسیون، تحلیل مسیر و همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS بهره گیری شده است. مبتنی بر یافته‌های پژوهش این نتیجه حاصل شده است که عوامل مؤثر در تهیه برنامه چشم انداز توسعه روستایی در دو گروه ظرفیت‌ها و موانع شناسایی شدند که ظرفیت‌ها شامل جاذبه‌های گردشگری

۱- دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی تهران (نویسنده مسئول)
Email: vrali2004@yahoo.com-Tel: 09123002385

۲- دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی تهران

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران

روستایی، توانمندی‌های بخش کشاورزی و سرمایه انسانی و موانع شامل محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی، ناکارآمدی نهادی، ضعف مدیریت محلی و سازمانی، ضعف قوانین، غفلت از بخش کشاورزی، مشکلات اقتصادی و اجتماعی می‌باشند. با تعمق در ماهیت این عوامل و روابط مستقیم و غیر مستقیم، این نکته کلیدی مشخص شده است که محدودیت‌های ساختاری - برنامه ریزی، ناکارآمدی نهادی، ضعف مدیریت محلی - سازمانی و ضعف قوانین، موانع کلیدی تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی هزار جریب می‌باشند.

واژه‌گان کلیدی: ناحیه روستایی، برنامه، چشم انداز توسعه، شرق مازندران، ناحیه هزارجریب.

مقدمه

جامعه روستایی نه یک جامعه حاشیه ای در نظام اقتصادی، بلکه یکی از ارکان مهم در توسعه کشورها (Higgins & Savoie, 1997:89) و مکانی برای تولید محصولات کشاورزی و زندگی روستایی است (Peng & Liang, 2017: 1). نقش و جایگاه روستاها در فرآیند توسعه در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی، موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شده است (یاسوری و جوان، ۱۳۹۴: ۲۰ به نقل از ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸). اگر بنا به دلایلی در روند پیشرفت و توسعه روستایی وقفه ای ایجاد شود به گونه ای که نظام روستایی قادر به ایفای نقش سازنده خویش در نظام ملی و سرزمین نباشد در آن صورت آثار و پیامدهای مسائل روستایی در حوزه‌های شهری و در نهایت در کلیت سرزمین گسترش می‌یابد. از این رو تعدیل عدم تعادل‌های اجتماعی - اقتصادی و سرزمینی در جهت بالندگی و تسهیل رشد و ارتقای این جوامع، ضرورتی اساسی و اجتناب ناپذیر محسوب می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲). لذا توسعه در نواحی روستایی، در هر کشوری به برنامه ریزی منسجم و هماهنگی نیازمند است. که برگرفته از ایدئولوژی حاکم و مورد پذیرش بهره‌مندان از توسعه باشد (پاپلی، ۱۳۸۷: ۵۸). با این وجود، همواره این پرسش مطرح بوده است که با چه الگویی باید به روستاها پرداخت. جوامع مختلف، راهبردهای متفاوتی را در جهت طی این مسیر به کار برده اند (برندگی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳) که از جمله مهمترین آن می‌توان به تدوین چشم‌انداز

توسعه اشاره کرد. همانطور که مطالعات انجام شده، نشان می‌دهد، راهبرد کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه، برای نیل به توسعه روستایی، تدوین چشم انداز توسعه بوده است. چشم انداز توسعه، آینده ای واقع گرایانه، قابل تحقق و جذاب برای نواحی روستایی و بیان صریح از سرنوشتی که روستاها باید به سمت آن حرکت کنند، آینده ای است که برای این نواحی موفقیت آمیز تر و مطلوب تر از وضعیت فعلی آن باشد (میرشاه ولایتی، ۱۳۹۰: ۱۱). چشم انداز در صورتی که با توانایی انتقال دانایی همراه شود، مبنایی برای توانمند کردن نواحی روستایی خواهد بود (بنیس^۱ و نینوس، ۱۹۸۵؛ ساشکین^۲، ۱۹۸۹؛ مندل و گرجوی^۳، ۱۹۸۴؛ کلاک^۴، ۱۹۸۸). از موارد مطرحه می توان چنین استنباط کرد که چشم انداز فرآیندی تعاملی بوده و طرحی است که برای آینده گره می خورد و تدوین آن به پایداری و توان بخشی زیر دستان منجر خواهد شد (Westley and Mintzberg, 1987: 162).

در کشور ایران، علیرغم اینکه نزدیک به یک دهه است تدوین چشم انداز در سطح ملی و استانی آغاز شده است؛ اما در سطح ناحیه ای و محلی مورد توجه قرار نگرفته و آنچه که به عنوان برنامه ریزی - روستایی - در کشور مطرح بوده است؛ برنامه ریزی پنج ساله، برنامه ریزی بخشی و مطالعات پراکنده داخلی در خصوص آمایش سرزمین می باشد. قابل ذکر است که برنامه ها در قالب یکسری طرح های توسعه برای روستاها تعریف می شدند. از جمله طرح هایی که بنیاد مسکن و جهاد کشاورزی اقدام نموده اند، اینکه نقشه راه برای توسعه روستا باشند یا در قالب برنامه ریزی چشم انداز قرار بگیرند، طراحی نمی شدند. بنابراین دارای انسجام و وحدت رویه نبوده و پایداری را به همراه نداشته اند. به نظر می رسد که نبود نگرش جامع و یکپارچه، کاربرد الگوها و مدل های نامتجانس (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴)، بی ثمر ماندن پروژه ها، نادیده انگاشتن واقعیت ها و ویژگی نواحی روستایی (صیدایی، ۱۳۷۸: ۱۴۹) و عدم مشارکت جوامع محلی منجر به بی تعادلی و ناپایداری نواحی

¹.Bennis

².Sashkin

³. Mendel.and Gerjuoy

⁴.Clarke

روستایی شده است (رضوانی، ۱۳۹۰: ۲۵۶). از این رو، این خلا همواره در برنامه ریزی توسعه روستایی وجود داشته است که جامعه روستایی، فاقد چشم‌انداز روشن و مدون از آینده خود می باشد (فیروزنیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۳). آثار و نتایج برنامه‌ها نیز، مبین ادبیات غیر چشم‌اندازی است که با وجود اقدامات و سیاست‌های اتخاذ شده، اکثریت روستاهای کشور، در وضعیت ناپایداری قرار دارند.

ناحیه شرق مازندران سرزمینی است که تنوع و تکثر محیطی وجه غالب آن را تشکیل داده است. بنابراین دستیابی به توسعه مشروط به درک شناخت همه جانبه در سطوح محلی است. محدوده مورد مطالعه بدلیل برخورداری از ظرفیت‌های بالقوه طبیعی و پیشتاز بودن در تولید بسیاری از محصولات زراعی و دامی و علی‌رغم دارا بودن چشم‌اندازهای باشکوه طبیعی و گردشگری هنوز نتوانسته جایگاه واقعی خود را در اقتصاد کشور باز یابد و کماکان با حرکت در مسیر توسعه نیافتگی روزگاری را سپری می‌کند که در آن شتاب فقر بر آهنگ توسعه غلبه دارد. عملیاتی نشدن اسنادی همچون سند آمایش سرزمینی و سند چشم‌انداز توسعه استان در این خطه سبب شده است تا ظرفیت‌های کشاورزی، منابع طبیعی، صنایع و معادن و گردشگری به صورت تخصصی بررسی نگردد و در راستای دستیابی به توسعه روستایی مورد توجه یا استفاده قرار نگیرد. بنابراین توسعه روستاها در این اسناد صرفاً در قالب اشاره بوده ولی در عمل اتفاقی نیافتاده است. با توجه به وجود ظرفیت‌ها و عدم توسعه نیافتگی روستاهای این ناحیه، ضروری به نظر می‌رسد برای رفع چالش‌های عدم توسعه در بخش‌های حیاتی چون کشاورزی، گردشگری و جنگل و صنایع مرتبط با بخش کشاورزی در جهت دستیابی به توسعه، تدوین سند چشم‌انداز توسعه در سطوح محلی و ناحیه‌ای مورد توجه قرار گیرد و سپس بر اساس آن سند چشم‌انداز توسعه استان در سایه چشم‌انداز ملی تدوین و اجرایی شود. برای این منظور پژوهش حاضر، در راستای دستیابی به عوامل موثر بر تهیه برنامه چشم‌انداز توسعه روستایی در ناحیه شرق مازندران، به دنبال پاسخگویی به سوال زیر تدوین شده است: عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم‌انداز توسعه در ناحیه روستایی هزارجریب شرق مازندران چیست؟

مبانی نظری

واژه چشم انداز اولین بار در زبان انگلیسی در قرون وسطی به کار رفته که آن را از زبان فرانسه قدیم وام گرفته و آن هم به نوبه خود، این کلمه را از زبان لاتین قرض گرفته است (آکسفورد، ۱۹۸۹: ۲۲). برخی صاحب نظران معتقدند که اولین بار این مفهوم در زبان سانسکریت پدید آمده و آنگاه وارد زبان های هند و اروپایی شده است، بنابراین ریشه شرقی دارد. اما از نظر تاریخی، چشم انداز قدمتی به درازای ادیان الهی دارد. چشم اندازسازی فرآیندی است که جامعه در آینده می خواهد به آن برسد (Poister, 2005: 48). به عبارتی دیگر، چشم اندازسازی فعالیتی است که شهروندان و بهره وران را برای شکل دادن به یک دورنمای مشترک از آینده جامعه شان دور هم می آورد (Green, 2005: 5). هدف چشم اندازسازی استنتاج و تجسم اهداف بلند مدت جامعه و هدف های استراتژیک برای برنامه ریزی فضایی و شهری پایدار است (MUSPP, 2007: 13). بنابراین هدف ها و محورهای اساسی چشم انداز عبارتند از: رشد مستمر و توسعه پایدار، توسعه مبتنی بر دانایی، هم پیوندی فعال با اقتصاد جهانی، رقابتمندی اقتصاد، امنیت انسانی و عدالت اجتماعی، امنیت ملی، ارتقاء کیفیت سطح زندگی، حفظ محیط زیست و پایداری آن، توسعه فرهنگی، توسعه مدیریت و ارتقاء نظام تدبیر، امنیت و توسعه فضایی، تعادل و توازن منطقه ای است. (مردوخ، ۱۳۹۰: ۲۰۳).

در این راستا از میان رویکردهایی که بر تعامل بازیگران محلی و مشارکت تاکید دارند، می توان به رویکرد توسعه درون زا اشاره کرد که به عنوان سیاستی برای پرورش منابع و دارایی های محلی (داخلی) جهت تضمین پایداری کاربرد داشته است (Pick et al, 2006: 155). به طوری که استیمونس و همکاران (Stimson et al, 2009: 19) توسعه پایدار را توسعه درون زا می بیند و اعتقاد بر آن دارند که رسیدن به توسعه پایدار مستلزم رهبری قوی و فعال در سطح منطقه است تا بتواند چشم انداز روشن و واقع گرا برای توسعه تدوین کند. این رویکرد مستلزم بسیج دارایی ها و پتانسیل های درونی مناطق می باشد که از مکانی به مکان دیگر فرق می کند. رویکرد توسعه محلی از دیگر رویکردهایی است که متمرکز بر مشارکت ذینفعان (اولویت بندی مسائل و منابع)، تعیین چشم انداز و چگونگی

دستیابی به آن (تعیین شاخص‌های پایداری بر مبنای چشم انداز)، چارچوب عمومی برای توسعه پایدار محلی می باشد (افتخاری، ۱۳۹۳: ۱۳۰). همچنین رویکرد توسعه یکپارچه و رویکرد مشارکتی بر کلیدی بودن نقش مردم در فرایند فکر و اجرا تاکید خاصی می گردد (شیرازیان، ۱۳۷۵: ۲۳).

در بررسی تدوین چشم‌انداز توسعه کالبدی روستایی، فیروزنیا (۱۳۸۸) نشان داده است که مهمترین عامل تحرک انسان وجود آرزو و آرمان‌های دست یافتنی است. این امر نه تنها در زندگی فردی انسان‌ها تاثیر گذار می باشد، بلکه در زندگی جمعی آنها نیز اثر گذار است. ایشان نشان دادند که روستاها در فرایند توسعه کشور از نقش آفرینی بالایی برخوردار بوده، ولی با وجود تلاش قابل توجهی که در سه دهه اخیر برای تحقق توسعه کالبدی در نواحی روستایی انجام گرفته است، همچنان با چالش‌های زیادی مواجه بوده اند. از این رو، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های توسعه کالبدی باید مبتنی بر چشم‌انداز توسعه کالبدی باشد. افتخاری (۱۳۸۵) در مطالعه چشم انداز توسعه روستایی در ایران - مبانی اندیشه ای الزامات و پیش نیاز ها، خاطر نشان می سازد که امروزه آشکار کردن و باز کردن ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه جامعه روستایی یکی از اهداف بنیادین توسعه روستایی به شمار می رود. این ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها از طریق تصمیم گیری هدفمند آرمانی در چارچوب برنامه ریزی راهبردی که یک تولید جمعی و مشترک است به فعلیت می رسند و حق توسعه یافتگی و زندگی شرافتمندانه را در این فضاهای زیست نهادینه می کنند. بر اساس مطالعه شیپلی و میچلا (۲۰۰۶)^۱ با عنوان آیا چشم انداز انگیزه ای برای برنامه ریزی عملیاتی^۲ است؟ اشاره به اینکه شرایط چشم انداز چیست و به چه معنی می باشد؟ و اینکه چشم انداز از کجا آغاز شد، آیا در واقع ما را برای رسیدن به اهداف برنامه ریزی کمک می کند؟ اگر چنین است، چگونه کار می کند؟، نتایج نشان داده است که طرح چشم انداز راهی برای به حداکثر رساندن رضایت اعضای یک جامعه است. بیگ^۳ و همکاران (۲۰۰۶) در بررسی توسعه

^۱. Dr Robert Shipley & John L. Michela

^۲. Planning Action

^۳. Mirza B. Baig

روستایی پاکستان از چشم انداز تا عمل، با استفاده از روش کیفی (مصاحبه و جلسات گروهی)، یک مرور کلی از کشاورزی؛ نقش آن در اقتصاد اظهار داشتند که سناریو فعلی مستلزم توجه به بخش کشاورزی است. واقعیت امر این است که کشاورزی همچنان به جایگاه اصلی خود در منطقه برگردد و استدلال می شود که کشاورزی پایدار تنها وسیله‌ی مطلق و مناسب برای دستیابی به توسعه روستایی است. با توجه به این مسائل مولفه‌های ضروری برای تدوین چشم انداز توسعه روستایی باید شامل موارد زیر باشند: سازماندهی خوب برنامه ریزی، استراتژی دقیق متمرکز، فعالیت‌های قابل اجرا و کوتاه مدت تعریف شده و بر اهداف بلند مدت تاکید شده است. مایر^۱ و کیتسوس^۲ (۲۰۰۰) در مطالعه ای با عنوان خلق آینده در برنامه ریزی، اشاره داشتند که آینده یک مفهوم آشنا در برنامه ریزی است که مورد بی توجهی قرار گرفته است، خصوصا توسط دانشگاهیان. این پژوهش از مفاهیم نظریه‌ها و ابزارهای سودمند برای پراهمیت جلوه دادن آینده در برنامه ریزی استفاده می کند و به تحلیل مفاهیمی چون: تفاوت بین تصویر سازی، پیش بینی، ادامه گذشته، حال و آینده می پردازد و بر ارائه آینده به عنوان یک ضرورت در برنامه ریزی (تدوین چشم انداز)، برای دست آوردن توافقها تاکید دارد. مکنزی^۳ (۲۰۱۷) با استفاده از تحلیل محتوای ثانویه، وب سایت ها، اسناد محلی، مصاحبه‌های اولیه با ذینفعان جامعه و مقامات شهرستان در مطالعه ای به نام تصویرسازی آینده: یک مطالعه کیفی از فرایندهای چشم اندازسازی در مناطق روستایی اورگان (ایالت غرب آمریکا) اظهار می دارد که این تحقیق بهترین شیوه برای دیگر مناطق روستایی است که قصد دارند تغییرات اساسی برای جامعه و مردم را آغاز نمایند. شفیلد^۴ (۲۰۰۸)، در مطالعه ای با عنوان: پایداری کشور: ایده آل ها، فرصت‌ها و ضروریات برای چشم انداز آینده روستایی به این نتایج دست یافت که مناطق روستایی نیوزیلند تحت فشار چالش‌ها ی محیط زیستی، کشاورزی و اقتصاد جهانی هستند، چشم انداز آینده باید: به

¹. Dowell Myers

². Alicia Kitsuse

³. Warden, McKenzie

⁴. Simon Swaffield

ریسک‌ها و فرصت‌های در حال رشد ناشی از دستورات جهانی تغییرات اقلیمی، مصرف گرای اکولوژیک، بازارهای در حال تغییر و دستور کارهای پایداری پاسخ دهد.

مواد و روش‌ها

تحقیق پیش رو به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. گردآوری داده‌ها نیز بر مبنای دو روش اسنادی و میدانی صورت گرفته است. در روش اسنادی از کتابخانه‌ها و آرشیوهای موجود در سازمان‌ها (جهاد کشاورزی استان، برنامه و بودجه و ...) و در روش میدانی از پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده استفاده شده است. برای تعیین روایی ابزار پرسشنامه از روش منطقی که خود بر دو روش صوری و محتوایی است، استفاده به عمل آمده است. همچنین، برای سنجش سطح پایایی پرسشنامه به کمک نرم افزار SPSS از روش آلفا کرونباخ استفاده شده است. از آنجایی که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ بزرگتر از ۰/۷ بدست آمده است، پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است. جامعه آماری پژوهش خبرگان سازمانهای مرتبط در امور روستایی (استانداری، بخشداری، جهاد کشاورزی، اداره منابع طبیعی و ...) و مطلعین محلی (دهیاران و شوراها) کلیه سکونتگاه‌های کوهستانی هزارجریب که شامل ۱۵۲ روستا و ۱۰۶۰۵ خانوار می باشد. مطلعین محلی تمام شماری شده است. برای تعیین حجم نمونه از خبرگان دستگاه‌های اجرایی، با توجه به نامعلوم بودن حجم جامعه آماری، مراحل زیر طی شده است:

$$\alpha = 1 - p = 1 - 0.095 = 0.905$$

$$\frac{\alpha}{2} = 0.4525$$

$$Z_{\frac{\alpha}{2}} = Z_{0.4525} = 1.95$$

$$\sigma = \frac{\max(x_i) - \min(x_i)}{6} = \frac{5 - 1}{6} = 0.66$$

$$e = \mu - \bar{x} = \frac{Z_{\alpha/2} \sigma}{\sqrt{n}} \rightarrow \sqrt{n} = \frac{Z_{\alpha/2} \sigma}{e} = \frac{1.96 * 0.76}{0.01} = 16734.01$$

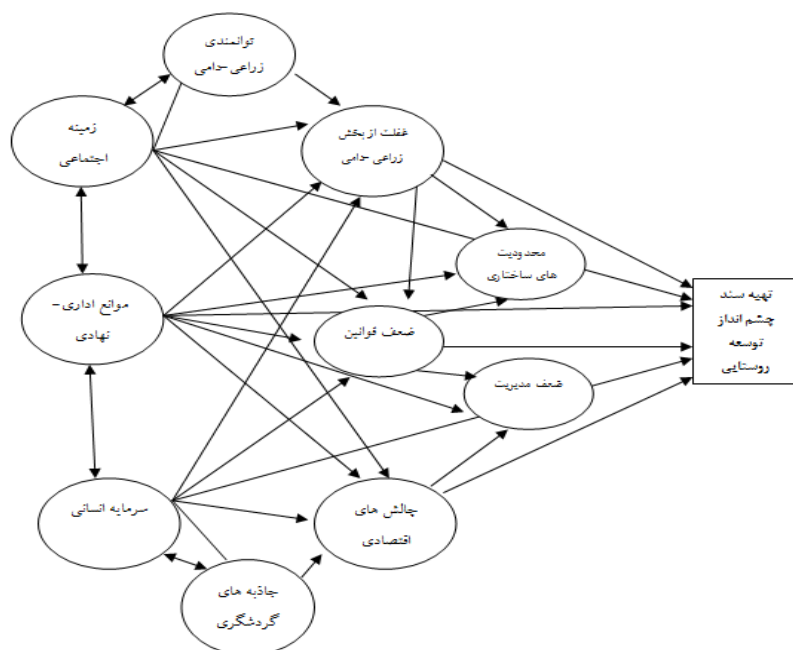
$$\rightarrow n = 170$$

با توجه به اینکه در پرسشنامه پژوهش حاضر، از طیف لیکرت ۵ درجه ای استفاده شده است، بزرگ ترین مقدار ۵ و کوچک ترین مقدار ۱ خواهد بود. بنابراین انحراف معیار آن برابر است و می توان از مقدار ۰,۶۶ استفاده کرد. این مقدار بیشینه انحراف معیار است. همچنین سطح اطمینان ۹۵٪ و دقت برآورد ۰,۰۱ در نظر گرفته شده است. بنابراین حجم نمونه بر اساس مراحل فوق الذکر برابر است با ۱۷۰ که از رابطه زیر محاسبه شده است:

$$n = \left[\frac{Z_{\alpha/2} \sigma}{e} \right]^2$$

در این رابطه e (دقت مورد نظر محقق) میزان خطای مورد قبول بین میانگین نمونه و میانگین جمعیت، Z (مقدار احتمال نرمال استاندارد) بر اساس فاصله اطمینان تعریف شده معین می شود، و σ (انحراف معیار) بر اساس طیف لیکرت پنج درجه ای تعیین شده است. لازم به ذکر است از آنجایی که در محدوده مورد مطالعه، تعداد خبرگان آگاه به مسائل روستایی تا حد ۱۷۰ نفر وجود نداشت. از این رو، تعداد تا ۳۵ نمونه ادامه یافته است. برای انتخاب نمونه‌ها جهت گردآوری اطلاعات، از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد. در تجزیه و تحلیل اطلاعات عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه روستایی از تحلیل عاملی و آزمون بارتلت استفاده شده است. نتیجه آزمون بارتلت با مقدار (sig=0.000) و شاخص KMO با مقدار ۰/۹۱۸ تأیید کننده مدل تحلیل عاملی و بیانگر مناسب بودن آن، برای گروه بندی عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه روستایی است. در ادامه برای بررسی مکانیزم اثرگذاری عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه، آزمون دوربین - واتسون و تحلیل مسیر استفاده به عمل آمده است. تحلیل مسیر مشخص می کند که هر متغیر مستقل تا چه حد بر روی متغیر وابسته به طور مستقیم و غیرمستقیم اثر دارد و با استفاده از این تحلیل می توان میزان اثر مستقیم (همان ضریب تأثیر رگرسیونی هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است) و غیرمستقیم

متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را محاسبه نمود. شکل شماره (۱) مدل تحلیلی پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

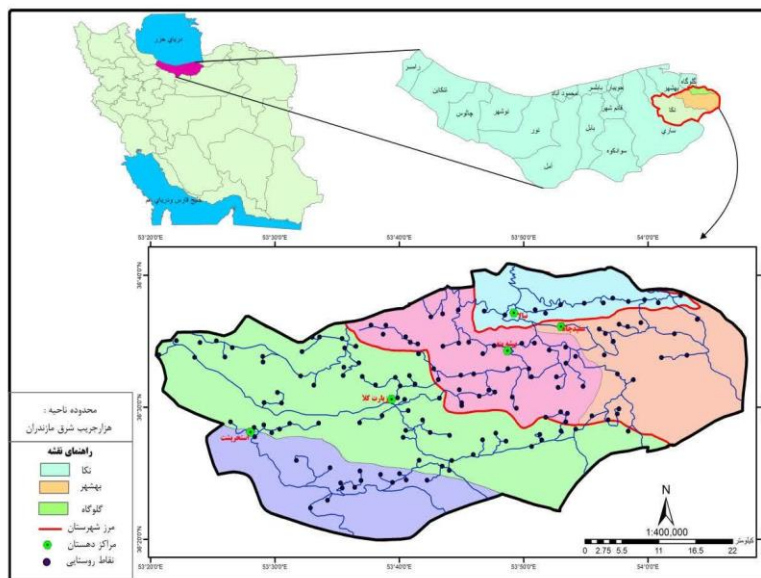


شکل (۱): مدل تحلیلی تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی هزارجریب

قلمرو (محدوده) مکانی تحقیق:

قلمرو مورد مطالعه، روستاهای جنگلی و کوهستانی سه شهرستان نکا، بهشهر و گلوگاه، می‌باشد که در شرق استان مازندران قرار دارد. این محدوده با ارتفاع بین ۷۵۰ تا ۱۹۰۰ از سطح آبهای دریای آزاد قرار دارد. این منطقه در شرقی‌ترین قسمت استان قرار دارد که به خاطر وسعت زیاد منطقه و جنگلهای انبوه آن به "هزار جریب" شهرت یافته است (شکل ۲).

این محدوده از شمال به شهرستانهای نکا، بهشهر و گلوگاه، از جنوب به استان سمنان، از غرب به شهرستان ساری و از شرق به شهرستان کردکوی استان گلستان محدود می‌شود. از لحاظ توپوگرافی، این محدوده در منطقه کوهستانی واقع گردیده است. از لحاظ اقلیمی در فصل تابستان معتدل و خنک و در فصل زمستان از اقلیم سرد و نسبتاً پربارش برخوردار بوده است. بر اساس طبقه بندی کوپن، این منطقه در گروه مناطق سرد و کوهستانی قرار می‌گیرد. میانگین دمای سالانه^۱، حداقل ۵- درجه و حداکثر ۳۵ درجه سانتیگراد است و متوسط بارندگی ۶۵۰ میلیمتر می‌باشد.



شکل (۲): محدوده مورد مطالعه (منبع: یافته‌های پژوهش)

^۱ بر اساس میانگین آمار ۱۰ ساله (۱۳۸۰-۱۳۹۱) سازمان هواشناسی استان مازندران

یافته‌ها

الف: عوامل موثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه ناحیه روستایی هزارجریب

عوامل مؤثر بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه هزار جریب با استفاده از ۳۹ شاخص در ۱۰ عامل طبقه بندی شدند. بدین معنی که شاخص‌های بارگذاری شده در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند یک عامل را تشکیل داده اند و شاخص هایی که امکان تجمع در عامل اول را نداشته در عامل دیگری قرار گرفته اند. مقدار واریانس هر عامل در جدول شماره ۲ ذکر شده است. در مجموع، عامل‌های استخراج شده بعد از دوران ۸۴/۵۰۹ درصد از واریانس کل متغیرها را تبیین می کنند (جدول ۲). از مجموع عوامل استخراج شده سه عامل در قالب ظرفیت‌ها و ۷ عامل در قالب موانع شناسایی شدند.

جدول (۲): بار عاملی و مقدار واریانس توضیح داده شده برای هر عامل بعد از دوران

| ردیف | مقادیر ویژه عوامل استخراجی با چرخش | | |
|------|------------------------------------|--------------|--------------------|
| | مقدار ویژه | درصد واریانس | واریانس تجمعی نسبی |
| ۱ | ۱۳.۶۱۳ | ۲۶.۶۹۲ | ۲۶.۶۹۲ |
| ۲ | ۱۰.۱۵۲ | ۱۹.۰۹۰۶ | ۴۶.۵۹۷ |
| ۳ | ۴.۴۸۶ | ۸.۷۹۵ | ۵۵.۳۹۳ |
| ۴ | ۲.۶۵۷ | ۵.۲۱۰ | ۶۰.۶۰۳ |
| ۵ | ۲.۴۹۴ | ۴.۸۹۰ | ۶۵.۴۹۳ |
| ۶ | ۲.۳۲۹ | ۴.۵۶۷ | ۷۰.۰۵۹ |
| ۷ | ۲.۱۲۳ | ۴.۱۶۳ | ۷۴.۲۲۳ |
| ۸ | ۱.۹۳۸ | ۳.۸۰۰ | ۷۸.۰۲۳ |
| ۹ | ۱.۶۸۳ | ۳.۳۰۰ | ۸۱.۳۲۳ |
| ۱۰ | ۱.۶۲۵ | ۳.۱۸۶ | ۸۴.۵۰۹ |

ا توجه به میزان همبستگی هر یک از شاخص‌ها، اسامی و عناوین مناسبی برای آنها انتخاب شده است. عامل اول با شش شاخص (با میانگین بار عاملی ۰/۷۷۲) و با مقدار ویژه ۱۳,۶۱۳ تحت عنوان جاذبه‌های گردشگری روستایی نامیده شده است. این عامل به تنهایی

قادر است ۲۶,۶۹۲ درصد واریانس را محاسبه کند و توضیح دهد. این عامل به عنوان یکی از ظرفیت‌های مهم هزارجریب بیشترین تاثیر را در تهیه برنامه چشم انداز توسعه دارد. عامل دوم با مقدار ویژه ۱۰/۱۵۲ که ۱۹/۹۰۶ درصد واریانس را توضیح می دهد. در این عامل پنج شاخص (با میانگین ۰/۷۹۹) بارگذاری شده است. بر اساس شاخص‌های بارگذاری شده، عامل دوم توانمندی‌های زراعی - دامی نام گرفته است. عامل سوم تحت عنوان سرمایه نیروی انسانی با مقدار ویژه ۴,۴۸۶ است که ۸/۷۹۵ درصد واریانس را تبیین و توضیح می دهد. این عامل با پنج شاخص (با میانگین ۰/۸۵۰) بارگذاری شده است. عامل ناکارآمدی نهادی (عامل چهارم) که در آن سه متغیر (بامیانگین ۰/۹۱۴) بارگذاری شده که به عنوان یکی از موانع تهیه برنامه چشم انداز توسعه با مقدار ویژه ۲,۶۵۷ توانسته است ۵,۲۱۰ درصد واریانس را توضیح دهد. مشکلات اقتصادی به عنوان عامل پنجم با پنج شاخص (با میانگین ۰/۸۱۴) و مقدار ویژه ۲,۴۹۴ است که ۴,۸۹۰ درصد واریانس را توضیح داده است. همچنین مشکلات اقتصادی به عنوان ششمین عامل که با سه شاخص (با میانگین ۰/۷۸۷) بارگذاری شده است، با مقدار ویژه ۲,۳۲۹ توانسته است ۴,۵۶۷ درصد واریانس را تبیین نموده است. ضعف مدیریت محلی و سازمانی (عامل هفتم) با مقدار ویژه ۲,۱۲۳ که با چهار شاخص (با میانگین ۰/۷۸۴) بارگذاری شده است، ۴,۱۶۳ درصد واریانس را توضیح می دهد. ضعف در قوانین به عنوان عامل هشتم با سه شاخص (۰/۷۳۴) بارگذاری شده است، با مقدار ویژه ۱,۹۳۸ توانسته است ۳,۸۰۰ درصد واریانس را تبیین کند. محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی به عنوان عامل بعدی با مقدار ویژه ۱,۶۸۳ می باشد که ۳,۳۰۰ درصد واریانس را محاسبه کرده است. این عامل با سه شاخص (با میانگین ۰/۸۶۲) بارگذاری شده است. نهایتاً عامل غفلت از بخش زراعی-دامی در برنامه ریزی با مقدار ویژه ۱,۶۲۶ که با سه شاخص (با میانگین ۰/۶۲۵) بارگذاری شده است، ۳,۱۸۶ درصد واریانس را توضیح داده است (جدول ۳).

جدول (۳) عامل‌های تاثیرگذار در تهیه سند چشم‌انداز توسعه ناحیه روستایی هزارجریب

| عامل | پارامتری | متغیر | رتبه | عامل | پارامتری | متغیر | رتبه | | |
|----------------------------------|--|--|------|---------------------------|-------------------------|--|---------------------------------------|----|--|
| مشکلات اقتصادی | ۰/۹۷۳ | تحولات اقتصادی ملی و جهانی | ۱۷ | جاذبه‌های گردشگری روستایی | ۰/۸۰۴ | وجود معادن و منابع طبیعی | ۱ | | |
| | ۰/۹۵۱ | عدم رغبت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی | ۱۸ | | ۰/۸۱۲ | جاذبه‌های طبیعی | ۲ | | |
| | ۰/۷۵۵ | عدم وجود فضای رقابتی | ۱۹ | | ۰/۸۸۴ | آب و هوای مطبوع | ۳ | | |
| | ۰/۹۷۷ | عدم توسعه زیرساخت‌ها | ۲۰ | | ۰/۸۳۳ | بناهای تاریخی | ۴ | | |
| مشکلات اجتماعی | ۰/۶۷۳ | وابستگی بیش از حد روستاییان به دولت | ۲۱ | | ۰/۶۰۰ | افزایش تعداد گردشگران | ۵ | | |
| | ۰/۹۷۱ | مشکلات بیکاری و مهاجرت | ۲۲ | | ۰/۷۰۴ | وجود مناطق بکر | ۶ | | |
| | ۰/۷۹۹ | سطح پایین آگاهی عمومی از قابلیت‌ها | ۲۳ | توانمندی‌های زراعی-دامی | ۰/۷۳۹ | پیشینه قوی در حوزه دامپروری | ۷ | | |
| ضعف مدیریت محلی و سازمانی | ۰/۹۳۲ | عدم وجود مدیریت توسعه محور | ۲۴ | | ۰/۷۰۵ | غنای گیاهان دارویی خودرو | ۸ | | |
| | ۰/۷۳۳ | ضعف اختیارات دهیاری | ۲۵ | | ۰/۸۵۴ | وجود اراضی وسیع و مراتع | ۹ | | |
| | ۰/۸۴۶ | امنیت شغلی دهیاران | ۲۶ | | ۰/۸۰۲ | وجود مواد اولیه و خام مورد نیاز با صنایع | ۱۰ | | |
| | ۰/۶۳۹ | کمبود نیروی متخصص و ماه | ۲۷ | | ۰/۸۹۸ | ظرفیت در بخش صنعت دام | ۱۱ | | |
| ضعف قوانین | ۰/۷۱۶ | بهره برداری بی‌رویه از منابع | ۲۸ | | سرمایه‌های نیروی انسانی | ۰/۸۸۶ | وجود یکپارچگی و همبستگی بالای اجتماعی | ۱۲ | |
| | ۰/۸۳۱ | عدم وجود اطلاعات صحیح جمعیتی و کشاورزی | ۲۹ | | | ۰/۹۰۶ | ارزان بودن نیروی کار در مناطق روستایی | ۱۳ | |
| | ۰/۸۰۶ | عدم وجود قوانین سخت‌گیرانه و کارآمد | ۳۰ | | | ۰/۸۹۹ | مشارکت بانوان مستعد و توانمند | ۱۴ | |
| محدودیت‌ها ساختاری و برنامه‌ریزی | ۰/۷۲۲ | وجود نظام و ساختار برنامه‌ریزی غیر منطقی | ۳۱ | | | غفلت از بخش‌های دامی | | | |
| | ۰/۷۰۳ | در حاشیه قرار گرفتن روستا در بحث تصمیمات | ۳۲ | | | | | | |
| | ۰/۷۷۵ | عدم وجود برنامه مدون بر اساس ظرفیت و پتانسیل روستا | ۳۳ | | | | | | |
| ۰/۹۷۱ | مشکلات بخش دامپروری و عدم توجه دولت آن | ۳۴ | | | | | | | |
| غفلت از بخش‌های دامی | ۰/۹۷۱ | عدم توجه به پتانسیل‌های زراعی | ۳۵ | | | | | | |
| | ۰/۶۴۶ | عدم شناخت کافی از قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها | ۳۶ | | | | | | |

| | | | | | | |
|-----------------|-------|--|----|-------|---|----|
| ناکارآمدی نهادی | ۰ | ها در برنامه ریزی | | | | |
| | ۰/۶۱۴ | سطح پایین رفاه و عدم توزیع نامتناسب امکانات | ۳۷ | ۰/۷۵۹ | تمایل آبا و اجدادی جوانان به دامپروری و زراعت | ۱۵ |
| | ۰/۶۴۸ | از بین رفتن اعتماد روستاییان به طرح-های دولتی و عدم حضور نهادهای کارآمد. | ۳۸ | ۰/۸۰۴ | دانش بومی روستاییان | ۱۶ |
| | ۰/۶۷۶ | عدم رضایت روستاییان از سازمان‌های مربوط به امور روستایی | ۳۹ | | | |

ب) مکانیزم اثرگذار بر تهیه برنامه چشم انداز توسعه ناحیه روستایی هزارجریب

برای بررسی رابطه بین تهیه سند توسعه چشم انداز روستایی، ظرفیتها و موانع روستاها، قبل از بکارگیری رگرسیون چندگانه، استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده بوسیله معادله رگرسیون) و عدم وجود همبستگی بین آنها با آزمون دوربین - واتسون (d) در جدول شماره ۴ نشان داده است. چنانچه آماره بدست آمده از دوربین واتسون در بازه ۱/۵ الی ۲/۵ قرار گیرد، عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود. از آنجایی که مقدار آماره d (۱/۵۴۰) در فاصله ۱/۵ الی ۲/۵ قرار دارد، فرض عدم همبستگی بین خطاها رد نشده و می توان از رگرسیون استفاده کرد.

جدول شماره (۴): سنجش عدم همبستگی بین خطاها و استفاده از رگرسیون برای تحلیل تهیه سند چشم انداز توسعه

| آزمون دوربین واتسون | خطای انحراف استاندارد | ضریب تبیین تصحیح شده | ضریب تبیین | ضریب همبستگی چندگانه R |
|---------------------|-----------------------|----------------------|------------|------------------------|
| ۱/۵۴۰ | ۰.۱۸۳ | ۰.۸۶۳ | ۰.۸۷۵ | ۰.۹۳۵ |

همان طور که مورد اشاره قرار گرفت گاهی دو یا چند متغیر تأثیر عمده ای بر روی متغیر وابسته (تدوین سند چشم‌انداز توسعه روستایی)^۱ دارند. در این وضعیت از رگرسیون چندگانه جهت پیش بینی متغیر وابسته استفاده می شود. بدین ترتیب تأثیرگذاری عوامل جاذبه‌های گردشگری، توانمندی‌های زراعی-دامی، سرمایه انسانی، ناکارآمدی نهادی، چالش‌های اقتصادی، مشکلات اجتماعی، ضعف مدیریت محلی و سازمانی، ضعف قوانین، محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی، غفلت از بخش زراعی-دامی بر تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی با رگرسیون چندگانه مورد بررسی قرار گرفت. در جدول شماره (۵)، ضریب همبستگی چندگانه (R) برابر با ۰/۹۳۵ است. این ضریب معنی‌داری رابطه بین موانع و ظرفیت‌های روستایی و تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی را تأیید کرده و به میزان ۰/۸۷۵ درصد از اثربخشی موانع و ظرفیت‌های روستاها را در تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی پیش‌بینی و تبیین می‌کند (جدول شماره ۵).

جدول (۵): ارتباط بین تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی و عوامل موثر بر آن

| مدل | مجموع مربعات | درجه آزادی | میانگین مربعات | F | Si g. |
|------------|-----------------|---------------|-------------------|------------|----------|
| رگرسیون | ۱۶۷.۹۷۶ | ۱۰ | ۱۶.۷۹۸ | ۸۵. ۸۱۳ | .0 00 |
| باقی مانده | ۱۹,۳۷۹ | ۱۷۰ | .۱۹۶ | | |
| کل | ۱۸۷.۳۵۵ | ۱۸۰ | | | |

با توجه به جدول (۶)، در بین مجموعه عوامل موثر بر تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی - بر اساس مقدار β^2 - ناکارآمدی نهادی، غفلت از بخش زراعی - دامی،

^۱ متغیر وابسته (تدوین سند چشم‌انداز توسعه روستایی) از شاخص‌های امنیت فرهنگی، امنیت اقتصادی، منابع انسانی، جامعه مبتنی بر دانش، حفظ هویت محلی - روستایی، تشریک مساعی و خرد جمعی در تصمیم‌گیری‌ها، عدالت اجتماعی و حفظ محیط زیست تشکیل شده است (هرمزی، ۱۳۹۵؛ عزمی و رضوانی، ۱۳۸۷؛ اتحادیه اروپا، ۲۰۰۶؛ هوگان و همکاران، ۲۰۱۲؛ قدمی و آفتاب آذری، ۱۳۸۹). به دلیل طولانی شدن صفحات از ذکر جزئیات مولفه‌ها خودداری شده است.

- بر اساس ضرایب استاندارد شده (بدون توجه به علامت آن) نتیجه‌گیری شده است.^۲

محدودیت‌های ساختاری و مشکلات اقتصادی به ترتیب با ضریب $0/413$ ، $-0/597$ ، $0/346$ و $-0/233$ به عنوان موانع تهیه سند چشم انداز توسعه روستایی در ناحیه شرق مازندران بیشترین تاثیر مستقیم را دارند. در کنار این عوامل، ضعف مدیریت محلی و سازمانی، ضعف قوانین و مشکلات اجتماعی به طور غیر مستقیم در تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی تأثیرگذار هستند. بدین معنی که این عوامل با تاثیر پذیری از محدودیت‌های ساختاری، سبب شده اند تا تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی با چالش‌های اساسی مواجه شوند.

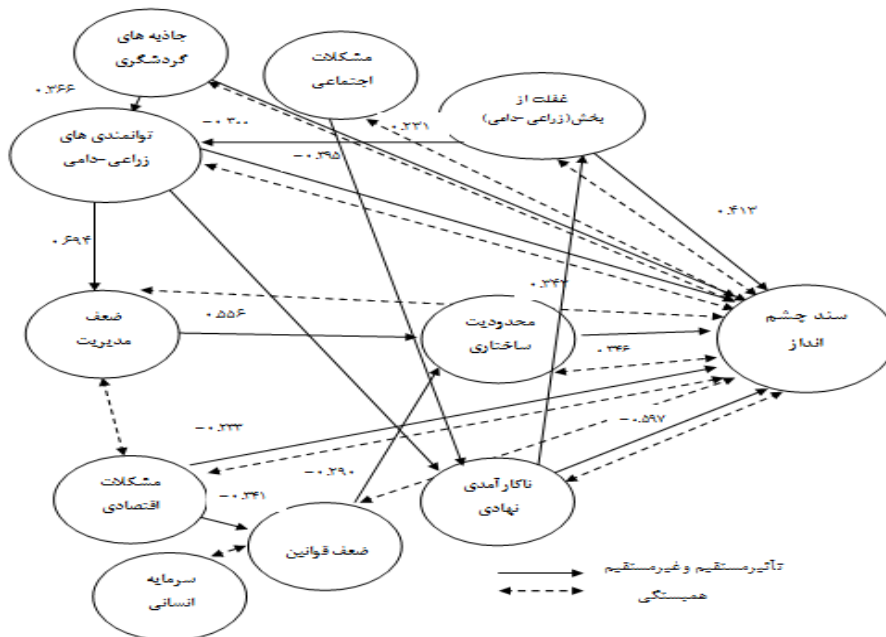
محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی از زمانی ایجاد شده است که نظام و ساختار برنامه ریزی کشور غیر منقطع شده و روستا به عنوان یکی زیر نظام‌های فضایی در برنامه ریزی‌ها و تصمیم گیری‌ها در حاشیه قرار گرفته و برنامه‌های تدوین شده بدون توجه به ظرفیت و پتانسیلها صورت گرفته است. وجود تعارض در قوانین و بویژه کاستی در قانون اساسی و عدم اجرای کامل آن و همچنین ضعف نظام شورایی و مدیریت محلی از مهمترین چالشها و موانع سرراه نظام برنامه ریزی منقطع محسوب می شود که تهیه برنامه چشم انداز توسعه در نواحی روستایی را دچار چالش نموده است. همچنین ناکارآمدی نهادی - اداری به دلیل عدم یکپارچگی در مدیریت روستایی به عنوان مانعی دیگر در نظر گرفته شده است. که منجر به غفلت از بخش کشاورزی (زراعی-دامی) به دلیل عدم شناخت از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های روستاها در برنامه ریزی است.

جدول (۶): محاسبه تاثیر کلی میزان اثرگذاری عوامل مؤثر بر تهیه سند چشم انداز توسعه

| ظرفیتها و موانع | تاثیر مستقیم | تاثیر غیر مستقیم | تاثیر کل | ضریب همبستگی (پیرسون) | سطح معنی داری |
|-----------------------------------|--------------|------------------|----------|-----------------------|---------------|
| محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی | 0/346 | - | 0/346 | -0/394 | 0/00 |
| ضعف مدیریت محلی و سازمانی | - | 0/1923 | 0/1923 | -0/732 | 0/00 |
| ضعف قوانین | - | -0/1003 | -0/1003 | -0/806 | 0/00 |
| مشکلات اقتصادی | -0/233 | -0/4449 | -0/6779 | -0/574 | 0/00 |

| | | | | | |
|------|--------|---------|--------|--------|-------------------------|
| ۰/۰۰ | -۰/۷۹۶ | -۰/۷۴۱ | ۰/۳۴۶ | -۰/۳۹۵ | توانمندی‌های زراعی-دامی |
| ۰/۰۰ | -۰/۸۴۹ | -۰/۳۴۸۹ | ۰/۰۴۸۹ | -۰/۳۰۰ | جاذبه‌های گردشگری |
| ۰/۰۰ | -۰/۸۵۲ | — | — | — | سرمایه انسانی |
| ۰/۰۰ | -۰/۶۰۶ | ۰/۰۰۳۵ | ۰/۰۰۳۵ | — | مشکلات اجتماعی |
| ۰/۰۰ | -۰/۴۷۰ | ۰/۴۴۳۸ | ۰/۰۳۰۸ | ۰/۴۱۳ | غفلت از بخش زراعی-دامی |
| ۰/۰۰ | -۰/۸۲۵ | -۰/۶۱۷۵ | ۰/۰۲۰۵ | -۰/۵۹۷ | ناکارآمدی نهادی |

توانمندی‌های زراعی-دامی، جاذبه‌های گردشگری روستایی و سرمایه انسانی در قالب ظرفیت‌های ناحیه در تهیه برنامه چشم انداز توسعه مورد مطالعه قرار گرفته اند. در بین این عوامل، توانمندی‌های زراعی-دامی و جاذبه‌های گردشگری روستایی به ترتیب با ضرایب ۰/۳۹۵- و ۰/۳۰۰- در تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی تأثیر مستقیم دارند. ضمن اینکه عوامل مذکور علاوه بر اثربخشی مستقیم، به طور غیرمستقیم در تهیه برنامه چشم انداز نیز اثرگذار هستند. با توجه به وجود موانع زیاد، ظرفیت‌های موجود میزان اثرگذاری مستقیم خود را به صورت منفی نشان داده اند. بدین معنی که بدون رفع موانع موجود، ظرفیت خود نیز می توانند اثری کاهنده و منفی در تهیه برنامه چشم انداز داشته باشند. ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها، زمانی اثر مثبت در تهیه برنامه چشم انداز توسعه روستایی ایفاء خواهند نمود که محدودیت‌های نظام ساختاری - برنامه ریزی، مدیریت محلی و مشکلات بخش کشاورزی برداشته شوند و مسائل مرتبط با آنها مورد حل و فصل قرار گیرد. در جهان امروز توجه به بخش کشاورزی و ایجاد نظام برنامه ریزی ساختارمند و منعطف بدون بازنگری قوانین و اجرای کامل آنها و بدون توجه به مدیریت سازمانی و محلی نتیجه بخش نخواهد بود. زیرا که، مدیریت محلی یکی از بهترین، کارآمدترین و مطمئن ترین شیوه‌هایی است که با استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های محلی متناسب با ساختارهای جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی به تهیه برنامه مطلوب چشم انداز توسعه نواحی روستایی کمک می کند.



شکل (۷) : عوامل تأثیرگذار بر تهیه سند چشم انداز توسعه روستایی هزارجریب

نتیجه گیری

مطالعه حاضر نشان می دهد که این ناحیه علی رغم دارا بودن ظرفیت هایی از قبیل جاذبه های گردشگری روستایی، توانمندی های زراعی-دامی و سرمایه انسانی هنوز نتوانسته جایگاه واقعی خود را در اقتصاد کشور باز یابد و با چالش ها و موانع اساسی رو به رو است. در بین موانع، ناکارآمدی نهادی بزرگترین اثر مستقیم و منفی را در تهیه سند چشم انداز توسعه روستایی دارد و مبین این موضوع است که این عامل کمترین کارایی و اثربخشی را در فرایند توسعه دارد. در نتیجه نهاد کارآمدی که بتواند دارائی های بالقوه را بسیج کنند و قابلیت ایجاد مکانیسم های لازم برای بهره برداری بهینه از موهبت ها و منابع را به وجود آورد، در صحنه حضور ندارد. از سوی دیگر غفلت از بخش کشاورزی (زراعی-دامی) و محدودیت های

ساختاری به عنوان مانعی دیگر نیز دارای اهمیت است و با نتایج سپیران (۲۰۱۱)، مکنزی (۲۰۱۷)، فیروزنیا (۱۳۸۹) همخوانی و قرابت معنایی دارد که بدون اصلاح محدودیت‌های ساختاری و برنامه ریزی در عمل امکان تدوین سند چشم‌انداز در سطوح محلی وجود نخواهد داشت. به طوری که ساختار متمرکز تصمیم‌گیری، در کنار آن تعدد تصمیم‌گیری، تعدد سیاست‌گذاری و تعدد اجرا ناشی از این است که نگاه به بخش توسعه روستایی، نگاه بخشی است و این نوع رویکرد، عامل غفلت از بخش زراعی-دامی را تحت الشعاع خود قرار داده است. به همین منظور برای جلوگیری از ناپایداری روستاها، توجه به بخش کشاورزی به عنوان محور توسعه و متنوع‌سازی فعالیت‌های آن دارای اولویت‌های اساسی است. به طوری که مطالعات بیگ^۱ و همکاران (۲۰۰۶) در تهیه برنامه چشم‌انداز توسعه تأیید کننده این موضوع می‌باشد. از سوی دیگر چالش‌های اقتصادی (به عنوان مانع)، توانمندی‌های زراعی-دامی و جاذبه‌های گردشگری به عنوان ظرفیت‌های روستایی ناحیه شرق مازندران اثرگذاری منفی بر تهیه سند چشم‌انداز توسعه روستایی دارند. بدین معنی که عدم توجه به قابلیت‌ها و شناخت کافی از توانمندی روستاها مانع تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های متناسب با شرایط واقعی روستاها خواهد شد و به ناپایداری روستاها هر چه بیشتر دامن خواهد زد. چرا که برنامه‌ها و تصمیمات باید منطبق بر شرایط، بسترها و واقعیت‌های درونی مناطق باشد که در عمل اینگونه نیست. همچنین وجود کاستی و تعارض در قوانین و ضعف مدیریت یکی دیگر از موانع مهم در تهیه برنامه چشم‌انداز نواحی روستایی است. که مؤید نتایج میلتن (۲۰۰۰)، رضوانی (۱۳۹۰)، فیروزنیا (۱۳۹۴)، فیروزنیا (۱۳۸۹)، فیروزنیا و همکاران (۱۳۹۳) می‌باشد از این رو ضعف در مدیریت محلی و سازمانی به عنوان یک مانع مهم در شکل‌گیری نظام برنامه ریزی مطلوب است. نظام برنامه ریزی و تصمیم‌گیری مطلوب زمانی ایجاد می‌شود که قانون جامع مدیریت محلی و سازمانی تدوین گردد تا با شتاسایی استعدادها و توانهای اکولوژیک موجود، سبب شکل‌گیری توسعه موزون و در نهایت منجر به تهیه برنامه چشم‌انداز شود. همچنین غفلت از تهیه برنامه مذکور، بستر ساز توسعه نابرابر، بی‌عدالتی اقتصادی و اجتماعی، مهاجرت بی‌رویه، حاشیه‌نشینی پیرامون

^۱ Mirza B. Baig

مراکز شهری، و غیره می شود. تهیه برنامه چشم انداز توسعه در ناحیه روستایی هزار جریب در کنار پتانسیل‌ها و موانع موجود، مادامی که این موانع در راستای تهیه برنامه چشم انداز حل و فصل نگردد، هرگونه برنامه ریزی و تهیه برنامه برای توسعه کلان و اهداف بلندمدت مغشوش و بی اثر خواهد بود.

منابع

- برندگی، بدری و تعمتی، داریوش، (۱۳۹۱)، "گردشگری خلاق؛ راهی به سوی توسعه"، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، ۱۷/ اسفند ۱۳۹۱.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمد امیر، (۱۳۸۷)، *نظریه‌های توسعه روستایی*، انتشارات سمت، چاپ چهارم.
- پورطاهری و همکاران، مهدی، (۱۳۹۰)، *راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه روستایی (با تاکید بر تجربیات جهانی)*، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، چاپ دوم.
- رضوانی، محمدرضا و همکاران، (۱۳۹۳)، *یارادایم‌های نوین توسعه روستایی: سیاست‌ها و حکمروایی‌ها*، سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD). نشر داخوین اصفهان. چاپ دوم.
- رضوانی، محمد رضا، (۱۳۹۰)، *برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران*، چاپ چهارم، انتشارات قومس.
- سریر القلم، محمود، (۱۳۸۶)، *عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه*، چاپ پنجم.
- شیرازیان، احمد، (۱۳۷۵)، "توسعه یکپارچگی نواحی روستایی"، *ماهنامه مسکن و انقلاب*، شماره ۶۶، ص ۲۵.
- صیدیایی، سید اسکندر، (۱۳۸۷)، *برنامه ریزی روستایی در ایران*، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان، چاپ اول.
- عزیمی، آئیژ و رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۷)، *تحلیل سند چشم‌انداز توسعه کشور مالزی در بخش روستایی و کشاورزی، بررسی‌های بازرگانی*، شماره ۳۳، صص: ۸۴-۷۶.
- فرجی، راد و کاظمیان، غلامرضا، (۱۳۹۱)، *توسعه محلی و منطقه ای از منظر رویکرد نهادی*، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- فیروزنیا، قدیر و همکاران، (۱۳۹۳)، *چشم‌انداز و نظام مدیریت برنامه ریزی توسعه کالبدی نواحی روستایی ایران*، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، چاپ دوم.
- فیروزنیا، قدیر، (۱۳۸۸)، "تدوین چشم‌انداز توسعه کالبدی روستایی"، *اولین همایش ملی مسکن و توسعه کالبدی روستایی، دانشگاه زاهدان*.

- فیروزنیا، قدیر، ۱۳۸۹؛ چشم انداز روستا مبنایی برای توسعه روستایی، *اولین کنفرانس بین المللی سکونتگاه روستایی. بنیاد مسکن، تهران.*
- فیروزنیا، قدیر و تیموریان، رویا، (۱۳۹۴)، تحلیل نقش ویژگی‌های مهارتی مدیران محلی در توسعه روستایی (مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان ایلام)، *مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی*، شماره ۱، صص: ۷۳-۶۹.
- قدمی، محسن و آفتاب آذری، میترا، (۱۳۸۹)، ارائه الگوی مدیریت توسعه فرهنگی در راستای سند چشم انداز ۱۴۰۴، *نشریه مدیریت فرهنگی*، شماره ۷، صص: ۱۳۹-۱۲۳.
- مردوخی، بایزید، (۱۳۹۵)، *روش شناسی آینده نگری*، چاپ سوم. انتشارات پردیس دانش.
- میرشاه ولایتی، فرزانه، (۱۳۹۰)، *راهنمای تدوین چشم انداز*، چاپ اول، انتشارات مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- هرمزی، محمد، (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی بین ایران و امارات متحده عربی و قطر با توجه به سند چشم انداز توسعه و شاخص‌های مؤثر بر ایجاد تغییر و تحول در رشد و توسعه کشور، *کنفرانس بین المللی مدیریت تغییر و تحول.*
- یاسوری، مجید و جوان، فرهاد، (۱۳۹۴)، "تحلیل محدودیتهای تنوع بخشی اقتصاد روستایی-مورد: دهستان اشکور علیا"، *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، شماره ۱۳، صص: ۳۷-۱۹.
- Bennis Warren and Nanus, B. 1985. **Leaders**; N. Y; Harper and Row.
- Clarke. H. E. 1988. Summers L.R.; **New Webster Dictionary of the English Language**; U.S.A.; Surjeet Publication.
- Cyprian Ehen. Onyenekenwa, 2011. **Nigeria's Vision 20:2020-Issues, Challenges and Implications for Development Management.** *Asian Journal of Rural Development, 1: 21-40.*
- European Communities, 2006, **The Leader approach: a basic guide.** Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Green, Gary; Haines, Anna, & Halebsky, Stephen. (2000). **Building Our Future: A Guide To Community Visioning**, Wisconsin County, Extension Office, 286 Pages.

- Higgins, B, D, and Savoie, J. (1997). **Regional Development, Theories and Their Application**.
- Anthony Hogan, Jen Cleary, Stewart Lockie, Michelle Young, Katherine Daniell, and Mark Hickman, **2012, Localism and the socio-economic viability of rural and regional Australia**, The Australian National University, Canberra. The University of South Australia. The Department of Employment and Industry Development, Queensland.
- Liang, T. C., Peng, S. H. (2017). **Using Analytic Hierarchy Process to Examine the Success Factors of Autonomous Landscape Development in Rural Communities**, Sustainability . Volume 9, , Issue 5, pp 1- 17.
- Mirza B. Baig & Nowshad Khan. (2006). **Rural Development in Pakistan: From Vision to Action**, Department of Agricultural Extension and Rural Society.
- Milton Green, 2000, **Three Elements of Preparing a Rural Community for Value Added Development: Attitudes, Leadership, and Visioning**, Area Economic Development Agent Utah State University and College of Eastern Utah. Sep 28, 2000.
- Mendel J.S .and Gerjuoy H. G. (1984). **Anticipatory Management or Visionary Leadership: a Debate; in Timple a dale`s; Leadership; from Managerial Planning**, 1984; 33(3).
- Myers, Dowell, Kitsuse, Alicia. (2000). **Constructing the Future in Planning: A Survey of Theories and Tools**, School of Policy, Planning and Development University of Southern California, Paper prepared for publication in the Journal of Planning Education and Research 29: 221-31.
- McCall, T. (2003). **Institutional Design for Community Economic Development Models: Issue of Opportunity and Capacity**, Community Development Journal, Vol 38, No.2.
- Muspp. (2007). **Municipal Special Planning Support Programmers**, Making Better Cities Together, Leaflet, Available At: [Www.Rota.Com](http://www.Rota.Com).

- Oxford advanced learner Dictionary, 2004.
- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., and Tomaney, J. (2006). **Local and Regional Development**, Routledge.
- Poister, T. (2005). **Elements of Strategic Planning and Management in Municipal Government: Status after Two Decades** .65:45-56.
- Robins, L. (2008). **Perspective on capacity Building to Guide Policy and Program Development and Delivery**, Environmental Science and Policy II.
- Sashkin, M.; **visionary Leader**. (1989). In J.A. Conger and Etal; Charismatic Leadership: the Elusive Factor in Organizational Effectiveness; San Francisco.; Jossey – Bass.
- Stimson, R., Stough, R. R. and Salazar, M.(2009). **Leadership and Institutions in Regional Endogenous Development**, Edward Elgar.
- Shiple, Robert & John. Michele. (2006). Can Vision Motivate Planning Action? Planning, Practice & Research, Vol. 21, No. 2, pp. 223 – 244.
- Swaffield, Simon, 2008, **SUSTAINING THE COUNTRY: Ideals, opportunities and imperatives for future rural landscapes** (Rural New Zealand). at: <https://www.researchgate.net/publication/43235229>.
- Warden, McKenzie. (2017). **Imagining the Future: A Qualitative Study of Community Visioning Processes in Rural Oregon Counties**. MPP Essay Submitted to Oregon State University In partial fulfillment of The requirements for the degree of Master of Public Policy.
- Westley F.R. And Mintzberg H. (1989). **Profiles on Strategic Vision: Leves Que and Iacoeca**; in Conger And Etal ; Charismatic Leadership , the Elusive Factor in Organizational Effectiveness; San Francisco, Jossey Bass pubs.
- UNDP. (1998). Capacity Assessment and Development in a Systems and Strategic Management Context, United Nations Development programmers, New York.